

DARS JARAYONLARIGA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI TADBIQ ETISH

Tursunova Umida

*Namangan viloyati Uchqo'rg'on pedagogika kolleji
Uslubchisi*

Annotatsiya: *biz yashayotgan jamiyat doimo rivojlanib, o'zgarib turadi. Zamonaviy jahon ta'lim makoni doimiy ravishda yangi bilimlar, yangi malakalar bilan to'ldirilmoqda. Munosabatlarning yangi sohalari, yangi fanlarni shakllantiradigan yangi mutaxassisliklar paydo bo'lmoqda. Jahon oliy ta'limi islohotdan o'tmoqda. Bu ta'limning yangi shakllari va texnologiyalarini izlashga olib keldi. Oliy ta'limni jahon makoni va standartlari talablariga muvofiq uyg'unlashtirish, uni rivojlantirish muayyan printsiplarga muvofiq amalga oshiriladi. Bu, birinchi navbatda, ta'lim va fanga innovatsion yutuqlarni ustuvor joriy etishdir. Ma'lumki, aynan jamiyat taraqqiyotining innovatsion yo'li yangicha fikrlaydigan va mehnat qiladigan odamlar avlodining shakllanishini ta'minlay oladi. Natijada asosiy e'tibor shaxsni rivojlantirish, madaniy va kommunikativ tayyorgarlik, bilimlarni mustaqil ravishda egallash va rivojlantirish, axborot va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratiladi. Shuni inobatga olgan holda, maqolaning asosiy maqsadi ta'lim tizimidagi innovatsion pedagogik texnologiyalarning asosiy jihatlarini o'rganishdan iborat.*

Kalit so'zlar: *Oliy ta'lim, innovatsion yutuqlar, pedagogik texnologiyalar, Pedagogika.*

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlisga Murojaatnomasida 2018-yilga faol tadbirkorlik, innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni qo'llab quvvatlash yili deb nom berishni taklif etdi. Davlatimiz rahbari innovatsiyaning ahamiyati tog'risida quyidagilarni ta'kidladi: «Innovatsiya bu kelajak degani. Biz buyuk kelajagimizni barpo etishni bugundan boshlaydigan bo'lsak, uni aynan innovatsion g'oyalar, innovatsion yondashuv asosida boshlashimiz kerak».

2018-yilda respublikamizda innovatsiyalarni rivojlantirishning asosiy vazifalari qatorida quyidagilar belgilandi:

«Kelgusi yilda ilmiy tadqiqot va innovatsion faoliyatni rivojlantirish, buning uchun zarur moliyaviy resurslarni safarbar etish, ushbu jarayonda iqtidorli yoshlar ishtirokini, ijodiy g'oya va ishlanmalarni har tomonlama qo'llab quvvatlash vazifasi e'tiborimiz markazida bo'ladi»

Innovatsion jamiyatni shakllantirish sharoitida ta'limning funktsional xususiyatlari nafaqat talabalarga o'tgan yillarda to'plangan bilim va ko'nikmalarni berish, balki yangi ilmiy g'oyalar, vositalar va usullarni idrok etish va amalga oshirish qobiliyatidir.

Inson yashaydigan dunyo murakkab va qarama-qarshi bo'lib qoladi. O'z hayoti uchun oqilona strategiyani ishlab chiqish uchun etarlicha yuqori intellektual va ijodiy salohiyatga, yuqori professionallikka ega bo'lish kerak, shuning uchun oliy maktabning eng muhim vazifalaridan biri o'quvchilarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishi hisoblanadi. Pedagogik amaliyot talabalarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishini amalga oshirish uchun nisbatan sodda

va shu bilan birga eng universal vositalarni yaratishni talab qiladi. Ushbu vosita ushbu rivojlanishning tuzilishini va uning dinamikasini innovatsion ta'lim texnologiyalarida, ta'lim muhitini modellashtirishda ochib berishi kerak. Shu nuqtai nazardan, ta'limning asosiy tarkibiy qismlari: mazmuni, shakllari, usullari, o'qitish texnologiyalari, uslubiy ta'minot (shu jumladan darsliklar), o'qituvchining vazifalari ko'rib chiqilishi kerak.

"Pedagogik texnologiyalar" tushunchasi yangi tushunchalarga aylantirildi: ta'lim texnologiyalari, pedagogik texnologiyalar, o'qitish texnologiyalari. Ta'lim texnologiyalari ta'limni rivojlantirishning umumiy strategiyasini, yagona ta'lim makonini, ularning ta'lim rivojlanishini bashorat qilish maqsadini, uning o'ziga xos dizayni va rejalashtirilishini, natijalarni bashorat qilishni, shuningdek standartlarning tegishli ta'lim maqsadlarini aniqlashni aks ettiradi. Ta'lim, ta'lim tizimi tushunchalari ta'lim texnologiyalariga misol bo'la oladi. Hozirgi bosqichda bu ta'limning gumanistik tushunchasi; ta'lim tizimi va boshqalar.

Agar ta'lim texnologiyalari ta'lim strategiyasini aks ettirsa, pedagogik texnologiyalar ushbu jarayonni boshqarishning so'nggi va bir xil modellarini joriy etish orqali uni o'quv jarayoniga tatbiq etish taktikasini o'zida mujassam etadi. Masalan, shaxsga yo'naltirilgan rivojlantiruvchi ta'lim modeli, modulli rivojlantiruvchi ta'lim, muammoli ta'lim va hokazo. Shunday qilib, pedagogik texnologiya ta'lim muassasasining ta'lim va boshqaruv jarayonlari modelini aks ettiradi va ularning har birining mazmuni, shakllari va vositalarini birlashtiradi.

Yaqin, ammo pedagogik texnologiya tushunchasi, o'qitish texnologiyasi tushunchasi bilan bir xil emas. U tegishli o'quv mavzusi, mavzusi, masalasi doirasida ma'lum bir o'quv materialini (kontseptsiyasini) o'zlashtirish usulini aks ettiradi. Ta'lim mazmunini, o'qitishning etarli shakllari va usullarini maxsus tashkil etishga muhtoj. Ammo quyidagi variantlar ham mumkin: o'qitishning mazmuni va usullari o'qitish shakllariga yoki usullarga mos keladi - o'qitish shakllari va mazmuni tuzilgan (Mtava, Masanche Nkhoma, 2020).

Masalan, bu fanni o'rganish, o'yin texnologiyasi, muammoli ta'lim texnologiyasi (usul darajasida), axborot texnologiyalari, qo'llab-quvvatlash sxemalaridan foydalanish texnologiyasi, referatlar, klassik ma'ruza mashg'ulotlari, audiovizual texnik vositalar yoki kitoblardan foydalangan holda o'qitish, konsalting, individual, masofaviy ta'lim, kompyuter ta'limi va boshqalar bo'lishi mumkin.

Pedagogik texnika o'qituvchining mahorat darajasini aks ettiradi. Ta'lim va tarbiya fanlarining rivojlanish darajasi uning o'qitish va tarbiyalashning qanday va qanday usullariga ega ekanligiga bog'liq. Bu shuni anglatadiki, "pedagogik texnologiya" tushunchasi, shubhasiz, "ta'lim yoki ta'lim texnologiyasi", "pedagogik texnologiya", "ta'lim texnologiyasi" tushunchalari bilan bog'liq.

Pedagogik texnologiya ba'zi asosiy uslubiy talablarga, ishlab chiqarish mezonlariga javob berishi kerak (Kolgin, Kolgatina, 2019): kontseptuallik (ta'lim maqsadlarining falsafiy, psixologik, didaktik va ijtimoiy-pedagogik asoslarini o'z ichiga olgan ma'lum bir kontseptsiyaga tayanish); izchillik (pedagogik rivojlanish tizimning barcha xususiyatlariga ega bo'lishi kerak); tizimning izchilligi. jarayon, uning barcha qismlarining o'zaro bog'liqligi, yaxlitligi; boshqarish (maqsadlarni rejalashtirish, o'quv jarayonini loyihalash, bosqichma-bosqich diagnostika, natijalarni tuzatish uchun turli xil vositalar va usullar); samaradorlik (xarajatlarning maqbulligi, rejalashtirilgan natijaga kafolatlangan erishish-ma'lum bir o'quv

standarti); takrorlanuvchanlik (boshqa sharoitlarda foydalanish imkoniyati). va protsessual qismlarning birligi, ularning o'zaro bog'liqligi.

Zamonaviy pedagogik texnologiya-bu pedagogika fani va amaliyoti yutuqlarining sintezi, o'tmish tajribasining an'anaviy elementlari va ijtimoiy-texnik taraqqiyot va insonparvarlashtirish, jamiyatni demokratlashtirish va texnologik inqilob natijasida hosil bo'lgan. Yangi pedagogik texnologiyalarning manbalari va tarkibiy qismlari: ijtimoiy o'zgarishlar va pedagogik fikrlash; ijtimoiy, pedagogik, psixologiya fanlari; zamonaviy ilg'or pedagogik tajriba; tarixiy mahalliy va xorijiy tajriba (oldingi avlodlarni egallash); xalq pedagogikasi (Iqbol, 2020).

Zamonaviy pedagogik nazariya va amaliyotda pedagogik texnologiyalarning ko'plab variantlari mavjud. Har bir pedagogik texnologiya o'ziga xos protsessual xususiyatlarga ega (motivatsion, boshqaruv, talabalar toifasi), shuningdek dasturiy va uslubiy ta'minotga ega (o'quv dasturlari va dasturlari, o'quv qo'llanmalari, didaktik materiallar, vizual va texnik o'quv qo'llanmalari, diagnostik talqinlar). So'nggi paytlarda ta'lim interaktiv texnologiyalari oliy ta'lim amaliyotida faol ishtirok etmoqda. Interfaol texnologiyalarning mohiyati shundaki, o'rganish talabalarining o'zaro ta'siri bilan sodir bo'ladi. O'qituvchi va talabalar ta'lim sub'ektlari.

Interfaol ta'limning alohida ahamiyati shundaki, talabalar jamoada samarali ishlashni o'rganadilar (afsuski, talabalar jamoaviy ishlash qobiliyatiga ega emaslar). Interfaol texnologiyalardan to'g'ri, rejali va tizimli foydalanish bilan bu muammoni hal qilish mumkin. O'qitishning interfaol usullari talabalarga yo'naltirilgan ta'limning bir qismidir, chunki ular shaxsning sotsializatsiyasiga, jamoaning bir qismi sifatida o'zini anglashga, o'z roli va salohiyatiga hissa qo'shadi.

"Innovatsion ta'lim" atamasi nimani anglatadi? Innovatsion ta'lim-bu qadriyatlarni qayta baholashga doimiy intilish, ularning inkor etilmaydigan ahamiyatini saqlab qolish va allaqachon eskirganlarni rad etish. Ta'lim faoliyatidagi innovatsiyalar klassik an'anaviy usullar va ijodiy izlanish natijalarining uyg'un kombinatsiyasida mutaxassislarni tayyorlashning didaktik muammolarini hal qilishning yangi usullari va vositalarini yaratish va tarqatishning faol jarayoni, nostandart, ilg'or texnologiyalar, o'ziga xos didaktik g'oyalar va o'quv jarayonini ta'minlash shakllaridan foydalanish bilan bog'liq

Zamonaviy dunyoda pedagogikaning dolzarb muammolarini samarali va izchil va juda qisqa vaqt ichida hal qilish kerak, chunki mamlakatimizda ta'limni qayta qurish va tegishli o'quv-moddiy bazani rivojlantirish ehtiyojlari bugungi kunda allaqachon aniq. Bunda yangi pedagogik va axborot texnologiyalari yordam berishi mumkin. Birini boshqasidan ajratib bo'lmaydi, chunki faqat yangi pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish ta'lim paradigmasini o'zgartirishga imkon beradi va faqat yangi axborot texnologiyalari yangi pedagogik texnologiyalarga xos bo'lgan imkoniyatlarni eng samarali amalga oshirishga imkon beradi. Aynan yangi axborot texnologiyalari usullarning pedagogik va didaktik funksiyalarini to'liq ochib berishga, ularga xos bo'lgan potentsial imkoniyatlarni amalga oshirishga imkon beradi (qo'rquv, cherkov, 2020).

METODOLOGIYA

Tadqiqotning asosiy maqsadi ta'lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarning asosiy jihatlari o'rganishdan iborat. Buning uchun tadqiqot metodologiyasini tashkil etuvchi bir qator usullar qo'llanildi. Tadqiqot quyidagi nazariy usullar yordamida amalga oshirildi: tizimlarni tahlil qilish va sintez qilish, induksiya va deduksiya, taqqoslash, tasniflash, umumlashtirish va tizimlashtirish, idealizatsiya va abstraktsiya.

NATIJAR VA MUNOZARALAR

Innovatsion pedagogik texnologiya ta'lim makonida innovatsiyalarni tashkil etishga qaratilgan faoliyat va fikrlashning maxsus tashkiloti yoki ta'limda yangi narsalarni o'zlashtirish, amalga oshirish va tarqatish jarayoni sifatida qaraladi.

Pedagogik jarayonning innovatsiyasi deganda o'qitish va tarbiyalashning maqsadi, mazmuni, shakllari va usullariga, o'quv jarayoni ishtirokchilarining birgalikdagi faoliyati kompaniyasiga yangi narsalarni kiritish tushuniladi.

Zamonaviy universitetning ta'lim faoliyati amaliyotida bunday o'qitish texnologiyalari quyidagilardan foydalaniladi: tabaqalashtirilgan, muammoli, kontekstli ta'lim, o'yinni o'rganish texnologiyalari, axborot texnologiyalari, kredit-modulli texnologiyalar, talabalarga yo'naltirilgan ta'lim va boshqalar.

Kontekstli ta'lim texnologiyalarini zamonaviy didaktik izlash ta'lim va magistrantlarning bevosita hayotiy ehtiyojlari, qiziqishlari va tajribasi o'rtasidagi chambarchas bog'liqlikka yo'naltirilganligi bilan tavsiflanadi. Har bir magistr talabasi shaxsiy shaxsiy tajribaning tashuvchisi bo'lib, uni hisobga olish kerak va kasbiy tayyorgarlik jarayonida unga tayanish kerak.

Kasbiy tayyorgarlik jarayonini tashkil etishga bunday yondashuv magistr talabasini nafaqat bilim predmetiga, balki o'zining kasbiy va shaxsiy rivojlanish predmetiga aylantiradigan kasbiy vakolatli shakllanish muhitini yaratishga yordam beradi (Bingimlas, 2009).

Bo'lajak o'qituvchini kasbiy tayyorlash jarayonida zamonaviy innovatsion o'qitish texnologiyalarini qo'llash turlaridan biri bu axborot o'qitish vositalari bo'lib, ulardan muvaffaqiyatli va maqsadli foydalanish uchun universitet o'qituvchilari o'zlarining didaktik imkoniyatlari va ishlash tamoyillarini bilishlari kerak.

Bo'lajak o'qituvchining pedagogik mahorati asoslarini rivojlantirishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish samaradorligi taqdim etilgan ma'lumotlarning turli shakllari, yuqori aniqlik darajasi bilan ta'minlanadi; jamoaviy va individual ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etish imkoniyati.

Bo'lajak o'qituvchini kasbiy tayyorlash jarayonida innovatsion texnologiyalarni joriy etish ularga o'quv materialini individual sur'atda, mustaqil ravishda, ma'lumotni idrok etishning qulay usullaridan foydalangan holda o'zlashtirishga yordam beradi, bu ularga ijobiy his-tuyg'ularni keltirib chiqaradi va o'rganish uchun ijobiy motivatsiyani shakllantiradi. Kompyuter taqdimotlari, elektron lug'atlar, darslik va qo'llanmalarni joriy etish orqali universitetlarda talabalarning kasbiy tayyorgarligini faollashtirish maqsadida; test dasturlari, darslik dasturlari, o'quv dasturlari, lug'atlar, ma'lumotnomalar, entsiklopediyalar, video darsliklar, elektron ko'rgazmali qurollar kutubxonalari, tematik kompyuter o'yinlari va

boshqalar., bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik mahorati asoslarini rivojlantirishga hissa qo'shadigan kasbiy yo'naltirilgan ta'lim axborot muhiti yaratilgan (Cooper, 1998).

Ta'lim innovatsiyalari maqsad, mazmun, ta'lim usullari, shakllari, faoliyat usullari va uslubini o'zgartirishga, o'quv jarayonini zamon talablariga va mehnat bozorining ijtimoiy talablariga moslashtirishga olib keladigan qisman o'zgarishlarning maqsadli jarayoni bilan tavsiflanadi. Bundan tashqari, o'quv amaliyotiga yangi narsalarni kiritish va tasdiqlash ijobiy o'zgarishlarga bog'liq, shuning uchun u ma'lum bir ta'lim muassasasining dolzarb muammolarini hal qilish vositasiga aylanishi va innovatsiyalarni yakuniy qo'llash uchun eksperimental sinovlarga bardosh berishi kerak. Avvalo, bu zamonaviy modellashtirish, nostandart ma'ruzalar, amaliy, seminarlarni tashkil etishdan iborat bo'lishi kerak; o'quv qo'llanmalarini individuallashtirish; ofis, guruh va qo'shimcha mashg'ulotlar; ixtiyoriy, talabalar tanlovi, bilimlarni chuqurlashtirish; muammoli yo'naltirilgan ta'lim; yangi materialni o'rganishda ilmiy va eksperimental; bilimlarni baholashning yangi boshqaruv tizimini ishlab chiqish; kompyuter, multimedia texnologiyalaridan foydalanish; yangi avlodning o'quv-uslubiy mahsulotlari

Hozirgi vaqtda ta'lim amaliyotida quyidagi pedagogik texnologiyalar eng ko'p qo'llaniladi (Gonz Rotslez-Zamar, va boshq, 2020):

- tarkibiy va mantiqiy texnologiyalar: natijalar diagnostikasini hisobga olgan holda tarkib, shakl, usul va vositalarni bosqichma-bosqich tanlash asosida didaktik muammolarni shakllantirish va hal qilishning mantiqiy ketma-ketligini ta'minlaydigan o'quv tizimini bosqichma-bosqich tashkil etish;

- integratsiya texnologiyalari: fanlararo bilim va ko'nikmalarning integratsiyasini ta'minlaydigan didaktik tizimlar, integratsiyalashgan kurslar darajasida turli xil faoliyat turlari (shu jumladan elektron);

- professional va biznes o'yin texnologiyalari: turli xil "o'yinlar" dan foydalanishning didaktik tizimlari, ular davomida muammolarni hal qilish ko'nikmalari muvofiq tanlov asosida shakllanadi (biznes va rolli o'yinlar, simulyatsiya mashqlari, individual mashg'ulotlar, kompyuter dasturlari va boshqalar.);

- o'quv vositalari: kompyuter yordamida odatiy amaliy muammolarni hal qilishning ma'lum algoritmlarini ishlab chiqish bo'yicha tadbirlar tizimi (intellektual rivojlanish, aloqa, boshqaruv muammolarini hal qilish uchun psixologik treninglar va boshqalar.)

- turli xil o'quv dasturlari (o'qitish, boshqarish, axborot va boshqalar) yordamida "odam-mashina" dialogiga asoslangan didaktik kompyuter o'qitish tizimlarida qo'llaniladigan axborot va kompyuter texnologiyalari.);

- dialog va kommunikatsiya texnologiyalari: sub'ekt-sub'ekt darajasidagi o'zaro ta'sir qiluvchi didaktik tizimlarda dialogli fikrlashga asoslangan o'qitish shakllari va usullari to'plami.

Ta'lim amaliyotida o'qitish texnologiyalarini diversifikatsiya qilish an'anaviy ta'limni modernizatsiya qilish va uni samarali, maqsadli ta'limga yo'naltirish orqali ularni faol va samarali birlashtirishga imkon beradi. Ushbu yondashuv bilan kelajakdagi mutaxassislarining shaxsiy rivojlanishiga, ijodiy va tanqidiy fikrlashning yangi tajribasini o'zlashtirish

qobiliyatiga, ta'lim muammolariga echim izlashni rolli va simulyatsiya modellashtirishga e'tibor qaratiladi.

XULOSA

Innovatsion ta'lim faoliyati mohirona, konstruktiv boshqaruvni talab qiladigan murakkab jarayondir. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish o'quv jarayonini sezilarli darajada o'zgartiradi, bu esa rivojlanayotgan, talabalarga yo'naltirilgan ta'lim, differentsiatsiya, insonparvarlashtirish va individual ta'lim istiqbolini shakllantirish muammolarini hal qilishga imkon beradi.

Zamonaviy o'quv jarayonida an'anaviy va innovatsion o'qitish usullaridan foydalanish kerak, ular kam emas, boshqa hollarda esa ulardan voz kechib bo'lmaydi. Ular doimiy munosabatlarda bo'lishlari va bir-birlarini to'ldirishlari kerak. Bu ikki tushuncha bir xil darajada mavjud bo'lishi kerak.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash mumkinki, oliy o'quv yurtlari ta'lim tizimining pedagogik jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy etish bilan bo'lajak o'qituvchilar - innovatsion jarayonlar ishtirokchilarining pedagogik mahorati va kasbiy kompetentsiyasining oshishi, talabalarining ta'lim yutuqlari sifat ko'rsatkichlarining yaxshilanishi kuzatilmoqda. Shu bilan birga, umuman mintaqaviy ta'lim tizimi modernizatsiya qilinmoqda, innovatsion pedagogik texnologiyalarni izlash, ishlab chiqish, ishlab chiqish va joriy etish asosida universitetlarning rivojlanishi kuzatilmoqda; ta'lim muassasasi rivojlanishining ilmiy-uslubiy ta'minoti ta'minlanmoqda. Mutaxassisning shaxsiyati darajasida zamonaviy fikrlash uslubining o'ziga xos xususiyatlari bilan shakllanishi kuzatiladi: ijodkorlik, izchillik, moslashuvchanlik, dinamizm, istiqbol, ob'ektivlik, kontseptuallik va boshqalar.

Binobarin, innovatsion pedagogik texnologiyalar o'quv jarayonida o'z o'rnini egallaganida, ular asta-sekin, bu tabiiy ravishda an'anaviy ish usullari va shakllarini almashtiradi. Bunday holda, oliy o'quv yurtlari dunyodagi oliy ta'limning o'ziga xos xususiyatlarini va xalqaro madaniy muhitni hisobga olgan holda o'quv jarayonini tashkil etishga maqbul yondashuvni ishlab chiqishlari mumkin. madaniyat.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Shavkat Mirziyoyev «Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz" Toshkent - "O'zbekiston" 2018.
2. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risidagi"gi Qonuni
3. Sayidaxmedov. N. Yangi pedagogik texnologiyalar. T., "Moliya", 2003.
4. Ismailova Sh.K. Ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash shartlari. Urganch, UrDU nashriyoti, 2009.